

Bakalářské práce Diny Krestovské

„REFLEXE ROZPADU JUGOSLÁVIE V DNEŠNÍ SRBSKÉ SPOLEČNOSTI“

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

V předkládané bakalářské práci studentka Dina Krestovská zkoumala, jak srbská společnost reflektuje a hodnotí historické události spjaté s rozpadem Titovy Jugoslávie. Zvolené téma bakalářského projektu stavícího do popředí zájmu rozbor vlastních názorů a postojů běžných obyvatel se snaží přispět k slabě zdokumentované problematice interpretace tohoto pohnutého pětadvacetiletého období srbskou společností. K značně obtížnému tématu autorka přitoupila interdisciplinárním způsobem. Pilotní výzkum autorka provádí s vědomím skutečnosti, že proces rozpadu jugoslávské federace zůstává v souvislosti s albánskou otázkou i nadále otevřen, tudíž se reflexe a tlumočení určitých procesů budou patrně dále proměňovat. Stejně tak Krestovská správně uvádí, že je otázkou, nakolik se jedná o zhodnocení postojů „celé srbské společnosti“, či spíše o zachycení postojů a názorů pouze jedné její vrstvy: městských obyvatel s vyšším vzděláním.

Heuristická základna D. Krestovské je pro tento typ práce opřena o – co do počtu respondentů (223 dotazovaných) – rozsáhlý terénní výzkum, jenž byl realizován ve třech největších městech Republiky Srbsko Bělehradě, Novém Sadu a Niši. Sestavený sociologický dotazník shromažďoval data s výjimkou dvou otázek kvantitativní formou. Metoda anketního šetření s baterií dotazů uzavřeného typu autorce usnadňovala jejich následnou vzájemnou komparaci a z ní vyvození zevšeobecňujících konstatování. Z druhé strany však některé zformulované dotazy, resp. pevně vymezený výběr odpovědí, nedávaly respondentům příležitost se dostatečně svobodně vyjádřit. Autorka se tento fakt snažila vhodně kompenzovat doplňujícími doprovodnými otázkami, o něž rozšířila výsledné výstupní portfolio odpovědí. Výstupní zjištění jsou tak ve výsledku kombinovány dvěma základními kategoriemi sociologického výzkumu – kvantitativní a kvalitativní.

Bakalářská práce, v celkovém rozsahu 71 stran, splňuje všechny formální požadavky kladené na tento typ práce; je logicky a srozumitelně strukturovaná do tří základních kapitol, jež jsou doplněny přílohovým statistickým vyhodnocením dotazníků a stručnými medailonky klíčových jugoslávských a srbských politických protagonistů. U úvodu jsou nastíněny hlavní mezníky a klíčové události soudobých dějin jugoslávského (potažmo ex-jugoslávského) prostoru. Jejich cílem bylo zasadit do kontextu a zdůvodnit otázky položené v druhé kapitole práce.

Domnívám se, že v důsledku širě prezentované problematiky a přirozeně nutné deskripce by bylo přínosnější vybrat a stručně charakterizovat několik klíčových událostí, s nimiž se pojí následná baterie otázek. Úvodní kapitola je tak až přespříliš rozmělněna v soupis tvrzení a torzovitých hesel, která místy připomínají spíše výpisky z jedné či dvou učebnic shrnující základní poznatky. Závěrečná část práce se věnovala samotnému porovnání odpovědí respondentů a explanaci jejich postojů. Spíše než o skutečnou analýzu jejich odpovědí se jedná o schématické shrnutí a zobecňující charakteristiku shromážděných zjištění. V souvislosti s tím, že se jedná o první vědeckou práci D. Krestovské je toto konstatování pochopitelné.

Vlastní dotazník obsahuje soubor otázek formulovaných podle časové posloupnosti a zároveň rozdělených do šesti tematických okruhů. U prvního okruhu cíleného na reflexi „rozpadu a očekávání“ ale právě uzavřenost odpovědí (ano, ne, nevím, možná) příliš nekorresponduje s autorčíným tvrzením, že položené otázky „nutí respondenty k zamýšlení a k vyjádření vlastních názorů“. Vzhledem k tomu, že nastavené dotazy určité odpovědi respondentů de facto předjímají, hodilo by se je doplnit o typy otázek, jež by respondenty např. nutily z předem stanoveného seznamu seřadit určité události podle jimi interpretovaného stupně závažnosti. Zjištění v uzavřených otázkách by tak byla o tyto proložená srovnání doplněna a obohacena.

V druhém okruhu otázek věnovaným období ozbrojených konfliktů se domnívám, že není příliš vhodně položen dotaz: „Věděli jste v období válek o *všech* násilích, která byla páchána mimo území Srbska?“ Není z něj zřejmé, zdali má autorka na mysli násilí páchané pouze příslušníky srbského národa či hodnocení rozměru válečných zločinů obecně. Stejně tak výraz „všech násilích“ nepovažuji za vhodný i z důvodu, že se dodnes o charakteru, formě i rozsahu válečných zločinů vedou soustavné spory a diskuse. Současně bych část dotazů v této sekci doporučil rozšířit o dokumentaci percepce, s jakou Srbové hleděli na osamostatnění Chorvatska a Bosny a Hercegoviny, jak reflektovali a hodnotili dění v těchto republikách v 90. letech dvacátého století a jaký názor zastávali v souvislosti s postupem tamních Srbů.

Současně několik otázek této sekce by mělo být postaveno mimo hlavní dotazník, resp. by mělo být umístěno v místě uvedení identifikačních znaků respondenta (typ zjišťovacích dotazů: Bydleli jste během válek v Srbsku? Pokud jste si vybrali možnost a., bydleli jste v Bělehradě? Během posledního sčítání lidu v bývalé Jugoslávii v roce 1991, vyjádřili jste se Vy nebo Vaši rodiče jako Jugoslávci? Poslední otázka by navíc mohla být

doplněna o dotaz, zdali se respondent v předchozích sčítáních vyjadřoval obdobně, či zda se identifikoval národnostně.

Čistě formální připomínka se týká způsobu nastavení určitých odpovědí. Ačkoliv nemám v úmyslu jakkoliv rozporovat či polemizovat se zvolenými kategoriemi odpovědí, přikláněl bych se v určitých případech k uvedení mezistupňů, tj. kromě striktního „ano“ a „ne“ o zavedení variant „spíše ano“, a „spíše ne“. Respondent tak má možnost rozsáhlejšího výběru. Nejkorektnější metodický způsob jak si zajistit realitě co nejvíce vypovídající spektrum odpovědí nicméně spočívá v utvoření dvou dotazníkových forem, které budou postoupeny k posouzení několika prvním respondentům.

V souvislosti se zvoleným tématem není jasné, proč autorka do svého sociologického bádání a následného porovnání seskupených odpovědí nezařadila i reflexi referenda o nezávislosti Černé Hory a jejím odchodu ze zbytkové Jugoslávie v roce 2006. Vzhledem k tomu, že poslední soubor otázek cílí na „smíření se s rozpadem po letech“ a D. Krestovská konstatuje, že „jednostranným vyhlášením nezávislosti Kosova byl dovršen rozpad SFRJ započatý v roce 1991“, se domnívám, že by několik otázek mělo směřovat i k této události. Tvrzení v závěru, že dotazník pokrývá „všechny události a aspekty dlouhotrvajícího konfliktu“ se proto jeví jako poněkud nepřesné.

Stylistika práce je spíše na průměrné úrovni. Používání přítomného času pro historický výklad samozřejmě zůstává věcí rozhodnutí autora. V určitých vyjádřeních, která se týkají dění již definitivně uzavřeného, by se však striktní užití minulého času hodilo mnohem více. Stejně tak by si zasloužily zpřesnit určité formulace. Např. na str. 27 parafrázovaná věta UČK uplatněním strategie partyzánské války nikoliv „věděla“, ale „kalkulovala“ s tím, že takto se bude celý konflikt rozrůstat, čímž si Kosovo zajistí západní intervenci vedoucí k jeho nezávislosti“.

Celkový dojem dále oslabuje značné množství překlepů, častá opakování jedné myšlenky či určitého ustáleného spojení (např. obrat „přehledové tabulky“, či zdvojení prezentace metodiky výzkumu v úvodu a v druhé kapitole) a nesjednocená citační forma (odlišné bibliografické záznamy v závěrečném seznamu práce). Není jasné, proč jsou určité přímé citace v kurzívě a jiné ve standardním fontu. Marginální připomínka může týkat i citační formy internetových zdrojů; datum zobrazení stránky autorka uvádí v kulatých a nikoliv, jak je stanoveno v citační normě, v hranatých závorkách. Knižní tituly a výstupy ze sociologického výzkumu jsou ale jinak až na drobné výjimky (např. v poznámce 67 není uveden zdroj) řádně citovány. Použitá sekundární literatura představuje sice základní

dostupné tituly, které však patrně byly vybrány a citovány nahodilým způsobem (autorka se např. opírá o tendenční publikaci slovinského historika J. Prijevce).

Z formálních připomínek dále výčtem uvádím: v abstraktu konstatované „bombardování Srbska“ by mělo být z důvodu paralelně vedených útoků v Černé Hoře nahrazeno tehdejším oficiálním názvem státu, tj. bombardování Svazové republiky Jugoslávie. V rámci úvodní kapitoly, v níž jsou popisovány okolnosti a průběh rozpadu jugoslávské federace, by bylo vhodné k tvrzení, že „hospodářské reformy byly sice nastaveny správně, nebyly však provedeny včas“, doplnit, že Markovićovi již chyběla ze strany národnostních politických elit dostatečná podpora. Dále mi není srozumitelné konstatování, že daytonská Bosna a Hercegovina představuje stát, konkrétně konfederaci, která má fungovat na základě dualismu(?). Výtku bych měl taktéž k tvrzení na str. 26, že „součástí větší vojenské ofenzivy (jež provázelo etnické čištění) byla známá operace Bouře (Oluja)“. Naopak tato operace společně s vojenskou akcí Blesk tvořila v srpnu roku 1995 ústřední součást vojenského postupu chorvatských vojsk. Stejně tak je nerozumný výraz „důsledná politika“ v rámci věty „Častý je také názor, že západní země svou důslednou politikou přispěly k rozpadu Jugoslávie.“ Uvedené konstatování, že „smíšená manželství zejména na území Černé Hory, Chorvatska či Bosny a Hercegoviny byla poměrně častá“ (str. 67) by chtělo minimálně podpořit exaktními hodnotami; jinak se jedná o vcelku silně generalizované a o ničem nevyovídající tvrzení“.

I přes výše zmíněné kritické připomínky je z textu patrné autorčino zaujetí tématem a znalost zkoumané problematiky. Taktéž je třeba vyzdvihnout rozsah, v jakém byl proveden výzkum a interdisciplinární charakter práce. Oponovanou bakalářskou práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 29. 8. 2013

PhDr. Ondřej Žíla
oponent práce